

Verslag waarnemingencoördinator: 2003 een druk maar succesvol jaar voor de NVL, De Vlinderstichting en EIS-Nederland

Afgelopen jaar is er weer veel op libellengebied gebeurd. De lange warme zomer heeft gezorgd voor weer een spetterend libellenseizoen. Ongetwijfeld de leukste waarneming betrof de vondst van een mannetje *Coenagrion scitulum* in Midden-Limburg waarmee het totaal aantal in Nederland vastgestelde soorten op 71 komt. Deze soort was afgelopen jaren al een paar keer gemeld in het zuiden van België en bij Aken maar dat de soort zo snel in Nederland zou opduiken was niet verwacht. Deze zomer bleek ook dat de vooruitgang van een aantal soorten van de Rode lijst verder heeft doorgezet. Een goed voorbeeld is de Noordse winterjuffer *Sympecma paedisca* die geheel op eigen kracht vanuit zijn refugium in de Weerribben (Kuinderplas) is opgedoken op plekken in Friesland, Drenthe en Overijssel. In de andere gebieden is tot op heden echter nog geen voortplanting aangetoond.

Waarnemingsverslag 2003/2004

Afgelopen voorjaar is het waarnemingsverslag dagvlinders, libellen en sprinkhanen onder meer dan 2000 (!) waarnemers verspreid. Dit heeft veel positieve reacties opgeleverd en ongetwijfeld geleid tot veel waarnemingsactiviteit. Ook dit najaar werden weer veel waarnemingen ontvangen. Het lijkt erop dat het waarnemingsverslag ervoor heeft gezorgd dat veel mensen hun waarnemingen van afgelopen jaren hebben ingeleverd. Dit met als resultaat dat er deze winter meer dan 52.000 (!) waarnemingen aan het bestand worden toegevoegd. Dit is twee keer zoveel als in 1995 en 1996, de beide topjaren van het libellenproject. Het netjes verwerken van al deze nieuwe waarnemingen kost veel tijd maar we hopen het bestand voor maart 2004 klaar te hebben. Dit bestand wordt dan gebruikt voor het maken van het waarnemingsverslag 2004 (zie elders in deze nieuwsbrief). Mogelijk dat een deel van de telformulieren niet op tijd verwerkt zijn om meegenomen te worden in het waarnemingsverslag.

Regionale activiteiten

De activiteiten van regionale werkgroepen zijn de afgelopen jaren steeds verder toegenomen. In 2004 zal dit leiden tot het uitkomen van maar liefst drie regionale werkatlassen (Friesland, Drenthe en Overijssel). Aan de hand van deze atlas kunnen waarnemers zien wat er bekend is en vooral wat nog niet bekend is. Het is de bedoeling dat deze atlas over een paar jaar gaan leiden tot mooie provinciale atlassen. Afgelopen jaar is door Pepijn Calle en zeer uitgebreide en degelijk inventarisatie van de Gelderse Poort uitgevoerd. De resultaten hiervan worden gebundeld rapport over de libellen van de Gelderse poort. Zodra deze regionale

overzichten zijn uitgekomen zal de NVL-nieuwsbrief er aandacht aan besteden.

Het landelijke libellenbestand

Het libellenbestand van de NVL/De Vlinderstichting en EIS-Nederland is tegenwoordig 360.000 waarnemingen groot. De voorlopige atlas die in 1995 is verschenen was gebaseerd op 15.000 waarnemingen. In minder dan tien jaar is het bestand dus bijna 25 keer zo groot geworden. Het bestand biedt talloze mogelijkheden om de libellenfauna van Nederland beter te bestuderen. Het zou bijvoorbeeld goed zijn als er van een aantal soorten een nieuw overzicht wordt gemaakt voor de Brachytron. Zo is er op het moment geen duidelijkheid over hoe het gaat met de zuidelijke oeverlibel en is er geen recent overzicht van alle locaties waar Gevlekte glanslibel *Somatochlora flavomaculata* voorkomt.

Lastiger maar minstens even leuk is het verder uitwerken van de vliegtijdgegevens. Zo weten we nog steeds niet goed of de Grote keizerlibel *Anax imperator* een tweede uitsluippiek heeft en hoe de vliegtijd in Noord-Nederland afwijkt van die in Zuid-Nederland. NVL-leden die voor niet commerciële doeleinden gebruik willen maken van het bestand kunnen dit aanvragen door een berichtje te sturen aan Andre Hospers (ahospers@scarlet.nl) Afgelopen jaar zijn er helaas weinig van dit soort aanvragen geweest.

Sinds kort is ook de Commissie van Waarnemingen Nederlandse Odonaten (CWNO) weer aan de slag met als resultaat het verslag 'Zeldzame libellen in 1998' in de Brachytron van november 2003. Nu de controle van 1998 is afgerond en gepubliceerd wordt hard gewerkt aan de periode 1999-2001. Aan het einde van dit jaar zal dit waarschijnlijk afgerond zijn. Deze waarnemingen zullen met de nieuwe methode beoordeeld worden. Sinds de start van CWNO in 1996 zijn van een aantal soorten vaste populaties ontdekt en zijn sommige zeldzame soorten sterk toegenomen. Voor deze soorten hoeft geen beschrijving meer gegeven te worden binnen de bekende gebieden.

Bescherming van libellen

Een belangrijke reden voor het centraal verzamelen van alle waarnemingen is de mogelijkheid die dit biedt om libellen beter te beschermen. In 2003 zijn de gegevens gebruikt voor een groot aantal milieu effect rapportages (MER's) en hebben ze een belangrijke rol gespeeld bij de aanwijzing van Habitatrichtlijngebieden in Nederland. Afgelopen jaar is er bij De Vlinderstichting gewerkt aan het opstellen en

uitvoeren van een aantal soortbeschermingsplannen. Zo is er in de provincie Noord-Brabant onderzoek gedaan naar de Gewone bronlibel *Cordulegaster boltonii* en zijn in Limburg de eerste concrete beheermaatregelen voor deze soort getroffen. Andere acties betroffen onderzoek in het kader van een soortbeschermingsplan Hoogveenglanslibel *Somatochlora arctica* en verdere maatregelen voor de bescherming van de Groene glazenmaker *Aeshna viridis* in Groningen.

De NVL, De Vlinderstichting en EIS-Nederland hebben ervoor gezorgd dat de aandacht voor libellen afgelopen jaren gestaag is toegenomen. Libellen spelen nu een belangrijke rol in het Nederlandse natuurbeleid, iets waar we met zijn alle trots op kunnen zijn.

Libellentrek in Nederland

Op 19 juli 2003 was ik getuige van een wonderlijk fenomeen. Vanaf het strand van Vlieland nam ik waar hoe in de loop van de dag in toenemende mate een stroom trekkende insecten op gang kwam.

Het was zonnig en onbewolkt met een temperatuur die opliep naar 28 °C. met daarbij een zwakke zuidwesten wind. 's Morgens was de wind nog vrij krachtig. Ik was toen al zeer vroeg op de Vliehors en zag daar de eerste trek op gang komen.

Over de gehele dag nam ik de volgende soorten waar.

- Atalanta *Vanessa atalanta*
- Dagpauwoog *Inachus io*
- Kleine vos *Aglais urticae*
- Distelvlinder *Vanessa cardui*
- Grote parelmoervlinder *Argynnis aglaja*
- Groot koolwitje *Pieris brassicae*
- Klein koolwitje *Pieris rapae*
- Zwartsprietdikkopje *Thymelicus lineola*
- Huismoeder *Noctua pronuba*
- Steenrode heidelibel *Sympetrum vulgatum*
- Zwarte heidelibel *Sympetrum danae*
- Heidelibel *Sympetrum spec.*
- Zwerfende pantserjuffer *Lestes barbarus*
- Waterkever *Agabus bipustulatus*
- Pyamazweefvlieg *Episyrphus balteatus*
- Bessenzweefvlieg *Syrphus ribesii*
- Sluipwesp spec.

Een nieuw contactpersoon libellen bij De Vlinderstichting

Zoals in de vorige NVL-nieuwsbrief reeds stond heeft Robert Ketelaar de Vlinderstichting verlaten om bij Natuurmonumenten te gaan werken. Dit is natuurlijk heel jammer maar het is goed te weten dat de belangen van de Limburgse en Brabantse libellen in gebieden van Natuurmonumenten nu des te beter behartigd worden. Jaap Bouwman en Dick Groenendijk zullen de taken van Robert als contactpersoon van de libellen voortaan overnemen.

Andre Hospers (NVL)
Mede namens

- Diverse ongedetermineerde kevertjes en vliegen

De waargenomen zwerfende pantserjuffer vloog vroeg in de morgen op van een substraat in de vloedlijn en verdween over de zee in noordelijke richting.

De meeste insecten kwamen rechtstreeks uit zee vanuit een noord/noordoostelijke richting aangevlogen, vlogen over het strand en vervolgens de duinen over. Met name de koolwitjes volgden lange tijd de branding.

Het was een gestage stroom, met voor wat de libellen betreft, een dichtheid van 2 tot 3 exemplaren per minuut gemeten vanaf een vaste plek op het strand. Tegen het eind van de middag nam de hoeveelheid exemplaren toe.

Hoewel ik trek van insecten vanuit zee al wel meerdere malen heb waargenomen (vooral vlinders) was ditmaal de omvang groter dan ik ooit had gezien.

Wat opviel bij de heidelibellen was dat het allemaal verse (hooguit 1 à 2 dagen oud) exemplaren betrof.

Ze vlogen tegen de wind in op een hoogte van slechts 10 à 20 cm. (dus vlak boven de golven!) in een langzaam maar gestaag tempo (minder dan 3 km/u) en zetten dat boven het strand ongemoeid voort. Slechts een enkeling rustte enige tijd uit op het strand. In de vloedlijn werden geen verdronken exemplaren gevonden. Ook niet tijdens de dagen erna. De volgende dagen wemelde het in de duinen achter de zeereep van de verse heidelibellen.

